

Тимошенко М.М.,
кандидат архітектури, доцент Національного
авіаційного університету

НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ В СФЕРІ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ (НА ПРИКЛАДАХ АРХІТЕКТУРНОЇ ОСВІТИ В РОСІЇ ТА ФРАНЦІЇ)

В останні роки ХХ ст. Encyclopaedia Britannica випустила спеціальні два томи, присвячені проблемам, які ще не вирішило людство. Після першого розділу, який присвячено виникненню життя на Землі, походженню людини, іде розділ, присвячений проблемі кого, чому і як навчати. Безумовно, навчати творчим професіям особливо важко і край необхідно.

Проблеми архітектурної освіти у вищих навчальних закладах України витікають з цілого ряду специфічних умов і особливостей. Відомо, що феномен освіти, особливо архітектурної, можна порівняти з багатовимірним простором, в якому тісно переплітаються соціальні вимоги, ментальність, традиції і глобалізація. Особливої гостроти ці проблеми набувають в державах в період соціально-економічних та політичних змін в суспільстві, тобто в нашій країні. Споконвічні коливання між західною і північною культурою в просторі архітектури і архітектурної освіти зараз вже визначився як досить виразний вектор в напрямку західних тенденцій, що спрощено називають впровадженням Болонської системи в архітектурній освіті. Поряд з цим, в Україні з розмахом почала розвиватися дизайнерська освіта. У 18 вищих навчальних закладах України розпочали готувати архітекторів, архітекторів-дизайнерів середовища, дизайнерів міського середовища, архітекторів містобудівників і ландшафтних архітекторів. Не слід оцінювати таке розгалуження образотворчої освіти як щось зовсім нове в справах української освіти.

Наполеоном у 1794 р. була закладена перша будівельна школа, яка досі існує під назвою Ecole Polytechnique. В Україні першу художню школу декоративно-прикладного мистецтва в Києві в 1875 р. відкрив Микола Іванович Мурашко на кошти Івана Миколайовича Терещенка, а лише у 1910 р. після багаторічних клопотань були затверджені Санкт-Петербурзькою академією мистецтв програма і устав Київського художнього училища, де почали навчати художників і архітекторів. А славетний Олександр Олександрович Мурашко, оцінюючи викладання за

встановленими і затвердженими Петербурзькою Академією мистецтв нормами, які були досить застаріли та казенні, в 1913 р. відкрив власну студію, в якій навчання «будувалось на ґрунті суворої, ретельно продуманої системи, що давала серйозні основи майстерності ... Взірцем для Мурашка слугували студії великих майстрів, побачені у Парижі чи Мюнхені». Випускали в цих закладах художників, архітекторів і архітекторів-художників.

Після Жовтневого перевороту та громадянської війни програми і методика навчання були досить однорідними на всій території Росії і зберігалися дуже ретельно аж до часів Другої Світової війни. Підтверджує це перелік спеціальностей і дисциплін, які вивчалися в Академії Мистецтв і Інститутах цивільних інженерів. Так в залікових книжках студентів в 30-х рр. минулого сторіччя ми бачимо математику, фізику, нарисну геометрію, рисунок, історію мистецтв, архітектуру, опір матеріалів, архітектурну компіляцію, статику споруд, сільське будівництво, акварель, а на 5 курсі, навіть, кошториси. В ті часи високий рівень професійної мистецької освіти, на диво, зберігся лише в далеких містах Сибіру, де відбували терміни заслання найосвіченіші представники інтелігенції.

Після війни, коли загальний рівень освіти різко впав, коли в Україні було знищено покоління професури і викладачів, різко впав і рівень архітектурної освіти. Підтвердженням цьому є порівняння переліку дисциплін, кількості навчальних годин з основних фахових дисциплін, відомостей про кадровий професорсько-викладацький склад та досить скромні досягнення в галузі архітектури післявоєнного періоду в цілому по всій території колишнього СРСР.

Сучасна система мистецької освіти у Франції досить складна і розгалужується по трьом основним напрямкам: підготовка спеціалістів з середньою і вищою освітою за такими напрямками: *art-plastique* (архітектура, станковий живопис, скульптура, паркове мистецтво), *art-applícatione* (прикладне мистецтво, оздоблення виробів та інтер'єрів, меблі, тканини), промислове декоративне мистецтво, транспортний, комунікативний, програмний дизайн.

Конкурси дипломних проектів у всіх учбових закладах Франції демонструють не тільки високий смак, декоративний професіоналізм, а й інженерну обізнаність.

Навчання відбувається наступним чином. Після закінчення безкоштовної загальноосвітньої чотирьохкласної школи дитина навчається 4 роки в спеціалізованому художньому ліцеї і паралельно одержує і художню, і загальну освіту. Три роки після ліцею необхідно вчитися в

спеціалізованому коледжі, потім в технікумі (BTS) або на спеціалізованих двохрічних державних чи приватних підготовчих курсах. На цьому етапі молодь отримує спеціалізований атестат мистецького напрямку. Лише потім можна продовжити 2-3-річне навчання в приватному, чи дуже рідко, в державному архітектурному чи дизайнерському (декоративно-прикладному) училищі за одним з 8-10 напрямків. Таку середню освіту людина отримує приблизно в 20 років. Ще 5-6 років потрібно на те, щоб одержати фах архітектора теоретика-мистецтвознавця, навчаючись приблизно до 25 років в Академії мистецтв (Academia Beaux Arts)

Архітектора вчать креативному мисленню, дають багато знань з суміжних спеціальностей, готують для практичної професійної діяльності. Серед провідних дисциплін, які викладаються у всіх художніх коледжах і училищах Франції і майже ніде не викладаються в Україні в вищих навчальних закладах мистецького напрямку можна назвати спецрисунок, спецосвітлення, фотографія. Ці дисципліни у Франції відносяться до переліку обов'язкових дисциплін.

А от тих, хто після одержання диплому має бажання і достатні фінансові можливості, вчаться як мистецтвознавці, знавці історії і теорії архітектури. Це значно скорочує обсяг дисциплін і дозволяє вибрати серед студентів людей, які схильні до теоретичної мистецтвознавчої діяльності. Молода людина навчається до 25-26 років, при цьому навчання в мистецьких вузах платне, а у такому всесвітньвідомому престижному закладі як Ecole Polytechnique студенти одержують стипендію незалежно від оцінок, (кількості балів при двадцятибальній системі оцінювання).

Україна, можна сказати, йде передовим західним шляхом.

В Україні за радянських часів техніку фотографії вивчали в технікумах при Міністерстві побутового обслуговування і на факультетах журналістики та кіно. Зараз техніку фотографії викладають дуже рідко в коледжах і в профільних вузах. При цьому дуже багато дизайнерів, архітекторів в Україні успішно самотужки освоюють спеціальність фотографа і працюють в різних установах. Така ж саме ситуація склалася щодо викладання такої нової дисципліни як декоративна світлотехніка, декоративне освітлення. В Україні за радянських часів лише в Одеському театральному училищі випускали техніків-освітлювачів сцени. Цих спеціалістів було дуже мало і вони, працюючи в театрах, консультували архітекторів з питань освітлення фасадів, вулиць, інтер'єрів, святкового освітлення масових дійств і т.п. В часи розвитку інформаційних і телекомунікаційних технологій архітектору і дизайнеру необхідні професійні знання цього профілю. На жаль, професорсько-викладацький

потенціал, який в галузі архітектури дуже обмежений, з цього профілю катастрофічно відсутній.

Якщо досить поверхнево порівняти стан речей з архітектурно-дизайнерською освітою в Росії і в Україні, то можна зауважити наступне.

Система архітектурної і дизайнерської освіти майже не відрізняються одна від другої. Існують загальноосвітні одинадцятирічні школи і художні початкові школи. Цікаво, що лише в Україні залишилися державні поряд з приватними художні школи для дітей і підлітків. В академіях, університетах і інститутах навчаються від 4 до 6 років, одержують як і у нас дипломи бакалаврів, спеціалістів, магістрів і навчаються в аспірантурі; співвідношення бюджетних і контрактних місць приблизно 1:1. Вартість навчання найвища на архітектурних факультетах і на графічному дизайні, при цьому вартість зменшується від першого до шостого курсів приблизно удвічі.

Федеральні державно-освітні бюджетні заклади вищої професійної освіти почали переходити на болонську систему навчання лише з цього року. Серед нових спеціальностей, по яких ведеться підготовка після розпаду СРСР в галузі архітектурної і художньої освіти згідно закону «О высшем и послевузовском профессиональном образовании» з'явилися по напрямку «Дизайн» такі профілі вищої освіти: промисловий дизайн, дизайн меблів, дизайн інтер'єру, дизайн засобів транспорту, середовищний дизайн, дизайн костюму, програмний дизайн, комунікативний дизайн, графічний дизайн, дизайн текстилю. По суті залишилися, але успішно ведеться підготовка згідно напрямкам, які існували близько 50 років але під новою назвою, крім таких новітніх напрямків як комунікативний і програмний дизайн, транспортний дизайн. Термін «Дизайн» вважався буржуазним і не вживався до розпаду СРСР. Архітектори такого фаху працювали в сфері т.з. технічної естетики, книжкової графіки, благоустрою міських доріг і територій, створювали інтер'єри громадських будівель паралельно з проектуванням цих споруд.

Які ж нові дисципліни професійного циклу почали викладати в вищих архітектурних учбових закладах Росії протягом останніх 5 – 6 років з метою підготовки бакалаврів, спеціалістів і магістрів вищеназваних напрямків?

По-перше – це інформаційні та комп'ютерні технології в архітектурі та дизайні. По цим дисциплінам незалежно від профілю викладання ведеться дуже інтенсивно, з можливістю одержувати факультативні, підготовчі години в спеціалізованих класах. Але до третього курсу включно проекти виконуються вручну. Роботи в техніці

акварелі, малюнку, фотомалюнку, графіки оцінюються досить високо при переглядах

Протягом двох – трьох семестрів викладаються спецдисципліни, зокрема спецвітло й спецживопис. Викладачами можуть бути художники і архітектори кафедри рисунку, або можуть бути і архітектори випускаючих кафедр. Години передаються кафедрам, введено внутрішнє сумісництво, запрошують викладачів і художників з інших ВУЗ-в.

Майстерність і техніка фотографії викладається лише в кількох академіях. Для вивчення цієї дисципліни протягом трьох семестрів відводиться близько 300 годин. Викладачів-практиків зарешують з театрів, телебачення і кіно. Студенти дуже зацікавлені вивченням цих дисциплін, можуть продемонструвати свої курсові і дипломні роботи з використанням спецосвітлення. Як показує практика легко знаходять роботу і у Росії, і за кордоном.

Обсяг роботи по цим предметам, враховуючи години самостійної роботи, для студентів, які одержують диплом бакалавра, складає по 450 годин на кожного.

Таким чином, можна зробити наступні основні висновки щодо новітніх напрямків архітектурно-дизайнерської освіти в Україні в порівнянні з Росією і Францією.

По-перше, в Україні, як і у Франції та Росії, спостерігається досить стабільна зацікавленість молодих осіб, особливо нащадків людей творчих професій, в одержанні професій архітектора і дизайнера.

По-друге, система навчання в Україні значно ближча до французької – більш гнучка, менш корумпована, ніж в Росії.

По-третє, професорсько-викладацький склад в Україні, як і в Росії, на жаль, переважно літнього віку, чим значно відрізняється від середнього віку викладачів у Франції (на 20-25 років).

По-четверте, Болонська система навчання в Україні має глибоке історичне коріння і запроваджується, хоч і повільно, але значно краще ніж в Росії.

По-п'яте, слід більше навчати архітекторів і дизайнерів метамисленню, креативізму на базі глибокого вивчення національної історичної архітектурної генези. При цьому приділяти увагу вивченню сецрисунку, спецживопису, спецфотографії і спецосвітленню. Як заповідав Тарас Шевченко: «Чужому навчайтесь – свого не цурайтесь».